

**سینه گره راهبردی - ناخدا یکم عباس گرزین** - در اختیار داشتن دریا در قدرت دفاعی هر کشور، دارایی ارزشمندی است که تأثیر بسزایی در قدرت ملی آن کشور دارد، امری که در گذشته نه‌تنها از آن به خوبی استفاده نشد، بلکه به دلیل عدم‌حضور موثر ایران، مایه قوت دشمن و راه لشگر کشی و نفوذ آن به کشور شد. فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در این زمینه فرموده‌اند: «ما آن مردمی هستیم که وقتی در یک طرف مرزمان به آب رسیدیم، متوقف شدیم، بر خلاف ملت‌هایی که به آب رسیدند، آب برایشان با خشکی یکی بود، یعنی وقتی که آب و خاک برای ملتی تفاوت نکند،

۵قرن، ۶قرن، ۱۷قرن از ملت‌های دیگر جلوتر خواهد افتاد. یعنی به دریا که رسید، پایش را به دریا می‌گذارد و حرکت می‌کند، ما نه؛ ما وقتی به دریا رسیدیم، همانجا متوقف شدیم، ماندیم تا آن‌هایی که دریاها را تصرف کردند، ببینند و دریای ما را هم تصرف کنند و وارد خشکی ما بشوند، اینطوری شده دیگر، جزیره هرمز، در بندرعباس و بوشهر مان، در طول همین مرزهایی که الان در دست شماس‌ت، مدت‌ها در دست بیگانه بود». دفاع‌مقدس بی‌شک سهم عمده‌ای در این نقطه‌عطف تاریخی و درک اهمیت راهبردی دسترسی به آب‌های برای این روزنامه به بررسی تحلیل نقش تجربیات دوران دفاع مقدس در ترسیم راهبردهای نیروی دریایی راهبردی جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. این مطلب را در ادامه می‌خوانید:

پس از انقلاب شکوهمند اسلامی و درک موقعیت ژئوپلیتیک سواحل، دسترسی به آب‌های آزاد به نقطه قوت و برتری جمهوری اسلامی ایران بدل شد و مسیر بهره‌برداری و توسعه ملی را هموار کرد. تجربیات دفاع‌مقدس بی‌شک سهم عمده‌ای در این نقطه‌عطف تاریخی و درک اهمیت راهبردی دسترسی به آب‌های آزاد داشته است. اگر جمهوری اسلامی ایران بخواهد سرزمین و حیات سیاسی خود را از گزند تجاوز و دست‌اندازی دشمنان حفظ نماید، یکی از سرمایه‌های ارزشمند در اختیار آن، نیروی دریایی خواهد بود که ظرفیت قابل توجهی را برای دفاع از ایران اسلامی ایجاد کرده است. این قدرت در گرو استفادهٔ بهینه از منابع و ظرفیت‌های مختلف از جمله تجربیات نیروی دریایی در دفاع‌مقدس است، بنابراین در این مقاله کوشیده شده است ضمن بررسی تجربیات نیروی دریایی در دفاع‌مقدس، پایه‌های نظری لازم برای حرکت آینده نیروی دریایی راهبردی مورد توجه قرار گیرد.

##### تشریح‌مسئله

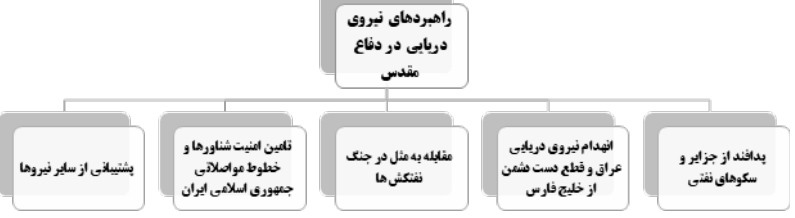
قرار گرفتن ایران در بین دو دریا در شمال و جنوب را می‌توان یکی از ابعاد اصلی اهمیت استراتژیک این منطقه از جنوب‌شرقی آسیا قلمداد کرد. دریای خزر به دلیل وسعت و کشورهای ذی‌نفع و وجود منابع گاز و خلیج فارس و دریای عمان در جنوب نیز به دلیل وجود منابع سرشار نفت و قرار داشتن شاهراه انرژی جهان، تنگه هرمز که یکی از ۱۴ موقعیت استراتژیک دنیا محسوب می‌شود، عبور بیشترین محموله انرژی جهان از طریق این منطقه، دارای اهمیت هستند. در این میان آب‌های جنوب کشور به دلیل دسترسی به آب‌های آزاد، از اهمیت مضاعفی برخوردار است. این اهمیت زمانی هویدا می‌شود که بدانیم با وجود اینکه تنها ۳۱ درصد از مرزهای ایران اسلامی را مرز آبی تشکیل می‌دهد، اما بااین حال، ۹۳درصد از صادرات و واردات کشور از طریق همین مرزهای آبی صورت می‌گیرد. از طرفی فروش نفت که بخش اعظمی از بودجه سالانه کشور را تشکیل می‌دهد، از همین مرزهای دریایی امکان می‌یابد، اما اهمیت این منطقه حساس تنها مربوط به مسائل کشور ایران و حتی کشورهای همسایه نیست.

اهمیت سواحل جنوبی و به‌ویژه خلیج فارس به قدری است که حتی توجه بازیگران فرامنطقه‌ای را از هزاران کیلومتر دورتر به سوی خود جلب می‌کند. امروزه آمریکایی‌ها حضور نظامی خود در منطقه خلیج فارس را با عناوینی چون دفاع از امنیت انرژی و تشکیل ائتلاف برای تضمین آزادی و امنیت کشتیرانی توجیه می‌کنند. این هم در حالی است که اهمیت این منطقه ابتدا متوجه کشورهای همسایه است که هر گونه تغییر و دگرگونی در آن می‌تواند به‌طور مستقیم بر سیاست‌های داخلی و خارجی آنها تأثیر گذار باشد.
تحمیل جنگ مساله به کشور را می‌توان از همین منظر و با توجه به اهمیت راهبردی، سیاسی، فرهنگی، امنیتی و اقتصادی ایران تحلیل کرد. گرچه با دفاع غیرنمندان مردان و زنان این سرزمین، کشور از دست‌اندازی دشمن در امان ماند، اما موقعیت راهبردی ایران این طمع را برای همیشه برای دشمنان این مرزوبوم زنده نگه می‌دارد تا در صورت غفلت ورزیدن مردم و مسئولان، اقدامات خصمانه خود علیه ایران اسلامی را انجام دهند. در این راستا برای دفاع از کشور و افزایش قدرت و تسلط خود در دریاها نیازمندیم تا گام‌های پیش‌رو را با تجربه ارزشمند دفاع مقدس مستحکم گردانیم و تجربیات گذشته را چراغ راه آینده قرار دهیم. بنابراین در این مقاله سعی می‌شود به دو سوال اساسی پاسخ داده شود:

۱-درس‌های مهم دفاع‌مقدس برای نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران چه بود؟

۲-این درس‌ها چگونه باید تبدیل به اقدامات عملی شوند و چه نقشی در راهبردهای آینده نداجا دارند؟

در ابتدا برای بهره‌مندی از تجربیات دفاع‌مقدس لازم است تا با نگاهی جامع، نقش نیروی دریایی در دوران دفاع‌مقدس بررسی شود. براساس مصاحبه با ۲۰ تن از فرماندهان عالی‌رتبهٔ نیروی دریایی ارتش و سپاه پاسداران، این دو نیرو در سال دفاع‌مقدس، به ترتیب اهمیت این راهبردهای نانوشته را مورد اجرا گذاشتند: پدافند از جزایر و سکوهای نفتی، امنیت شناورها و خطوط مواصلاتی جمهوری اسلامی ایران، پشتیبانی از سایر نیروها در جنگ، انهدام نیروی دریایی عراق و قطع دست دشمن از خلیج فارس و مقابله‌به‌مثل در جنگ نفتکش‌ها (جمالی، ۱۳۹۴).



شکل ۱. راهبردهای نیروی دریایی ارتش در دفاع‌مقدس (جمالی، ۱۳۹۴)



پدافند جزایر و سکوهای نفتی. این راهبرد به منظور تحقق اهدافی نظیر پدافند از منابع حساس در دریا و جزایر، مقابله با تهدیدهای هوایی و سطحی علیه جزایر و سکوهای نفتی در دریا، تأمین امنیت لازم برای استخراج نفت و صادرات آن، ادامهٔ حیات اقتصادی کشور با تولید نفت و صدور نفت و امنیت خارک و سکوهای نفتی انجام شد.

انهدام نیروی دریایی عراق و قطع دست دشمن از خلیج فارس. این راهبرد بسا اقدام‌های عملیاتی حمله به شناورهای نظامی و سکوهای نفتی دشمن به منظور تحقق اهدافی نظیر حذف نیروی دریایی عراق، ناامن‌سازی خلیج فارس برای آمریکا در پشتیبانی از عراق، حمله به شسناورهای دشمن و سکوهای البکر و الامیه برای قطع دشمن در شمال خلیج فارس، اشرفا دریایی ایران بر منطقه خلیج فارس، حمله به شناورهای نظامی فرامنطقه‌ای برای قطع حمایت از ناوگان تجاری توسط آمریکا، کاهش قدرت دریایی دشمن و حضور در دریا، دفاع در خط‌مقدم دریایی، دفاع فعال در برابر نیروهای متجساز و آمریکایی، ایجاد منطقه ناامن برای حضور نامشروع کشورهای فرامنطقه‌ای، از کار انداختن نیروهای دریایی عراق و عدم‌حضور در خلیج فارس، عدم‌حضور آمریکا در دریا، دفاع قاطع و صیانت از مرزهای دریایی، ایجاد بازدارندگی در برابر متحدان فرامنطقه‌ای و نابود کردن قوای جنگی دشمن، انجام شد.

مقابله به مثل در جنگ نفتکش‌ها. این راهبرد به منظور تحقق اهدافی نظیر فروش نفت برای پشتیبانی از جنگ، وارد کردن ضربه‌های متقابل برای انصراف دشمن از ادامه عملیات صادرات نفت ایران (بازدارندگی)، تأمین امنیت ناوگان حمل و نقل خودی، برتری دریایی و اعمال قدرت دفاعی در دریا، فشارهای سیاسی بر عراق به عنوان عامل ناامنی جریان انرژی، اعمال فشار اقتصادی بر عراق و حامیان آن، امنیت خلیج فارس برای جمهوری اسلامی ایران، ایجاد بازدارندگی در عملیات تهاجمی دشمن علیه منافع ملی کشور، ایجاد ناامنی در حوزه‌های مورد علاقه جمهوری اسلامی ایران (خلیج فارس و دریای عمان)، نشان دادن اینکه ناامن کردن کشتیرانی ایران از سوی عراق، ناامنی در کل خلیج فارس را به دنبال دارد (امنیت برای همه، ناامنی برای همه)، مسدودسازی و محدود سازی پشتیبانی از عراق از طریق دریا، ایجاد رعب و وحشت در دشمن و ایجاد تردید در تصمیم‌گیری برای انجام حمله‌ها، شکست حضور آمریکا در خلیج فارس و امنیت صدر نفت، انجام شد. تأمین امنیت شناورها و خطوط مواصلاتی جمهوری اسلامی ایران. این راهبرد به منظور تحقق اهدافی نظیر اعمال حاکمیت دریایی در خلیج فارس، وارد کردن ضربه‌های متقابل به منظور انصراف دشمن از ادامه عملیات علیه صادرات نفت ایران، تأمین امنیت ناوگان حمل و نقل خودی، امنیت خلیج فارس و جمهوری اسلامی ایران، ایجاد بازدارندگی در عملیات تهاجمی دشمن علیه منافع ملی کشور، افزایش هزینه جنگ برای دشمنان فرامنطقه‌ای و متحدان منطقه‌ای عراق، کاهش نقش عملیاتی دشمن فرامنطقه‌ای در خلیج فارس، ناامن سازی حرکت شناورهای دشمن در خلیج فارس، حفظ و توسعه تسلط بر معابر کلیدی دریایی در خلیج فارس، محبوس شدن دشمن یعنی در پایگاه خود در ام‌القصر، صادرات نفت، تأمین نیازمندی‌های مردم و تأمین امنیت کشتی‌های تجاری و نفتکش در برابر حمله هوایی و موشکی عراق و در نهایت تأمین امنیت خطوط مواصلاتی دریایی و بازنگه‌داشتن بنادری که در تیررس دشمن بود، به‌ویژه بندر امام (ره) و تأمین هدف‌های اقتصادی و معیشتی کشور انجام شد.

پشتیبانی از سایر نیروها. این راهبرد به منظور تحقق هدف‌هایی نظیر پشتیبانی آموزشی برای عملیات آبی - خاکی سایر نیروها، تأمین شناورهای رزمی و آمادی لازم برای عملیات آبی خاکی، قطع دسترسی دشمن به دریا و تأمین عقبهٔ نیروها در دریا، کمک به نیروی زمینی سپاه پاسداران برای اجرای عملیات در موانع آبی (خیبر و والفجر ۸)، حمایت از عملیات زمینی (بعضی عملیات‌ها)، شرکت فعال در همکاری با سایر نیروها، شرکت در پدافند زمینی منطقه خرمشهر و آبادان، شرکت در نیرورسانی و رساندن پشتیبانی‌های لازم به رزمندگان در موقع محاصرهٔ آبادان و خرمشهر و تقویت تخصصی نیروهای عملیاتی در طول جنگ در مسائل دریایی انجام شد.

##### اهمیت‌نگاه جامع به تهدیدات زمان جنگ

با نگاهی جامع به تهدیدات متوجه کشور در زمان جنگ و تلاش‌های صورت گرفته در نیروی دریایی برای رفع این مخاطرات و نقاط آسیب‌پذیر، پیامدهای عدم‌توجه به راه‌های دریایی و بنادر کشور در قرن گذشته و همچنین ساختار راه‌های زمینی و راه‌آهن در داخل کشور مشخص می‌شود. در واقع علی‌رغم دارا بودن سواحل وسیع و نقاط راهبردی و مستعد، عمده توان کشور در امر بارگیری و تخلیه کشتی‌های تجاری و انتقال محموله‌ها به داخل کشور محدود به بنادر امام، خرمشهر و آبادان بود و امکانات بندری در بنادر دیگر مانند بندرعباس و بوشهر بسیار محدود بود که این امر، بالقوه به عنوان یک نقطه ضعف و آسیب‌پذیری محسوب می‌شد. از آنجاکه با شـروع جنگ تحمیلی بخش اعظم کشتی‌های داخل ارون‌درود مورد اصابت مستقیم نیروهای دشمن قرار گرفته و غرق شده یا صدمه کلی دیدند، عمده تلاش تأمین مایحتاج ضروری کشور روی بندر امام متمرکز شد.

اهمیت این موضوع را می‌توان در تلاش نیروهای ارتش عراق برای بستن خطوط مواصلاتی ایران و جلوگیری از واردات و صادرات کشورمان و ضربه وارد کردن به اقتصاد کشور از این طریق برای رسیدن به اهداف‌شان اشاره کرد. همچنین مقابله با تلاش دشمن برای قطع خطوط مواصلاتی برای کشور در ابعاد مختلف به‌ویژه در امر اداره جنگ و تأمین مایحتاج عمومی برای امنیت ملی کشور مهم و باارزش بود. اقتصاد و بستن راه‌های ارتباطی و مواصلاتی همیشه اهدافی جذاب برای دشمنان ایران بوده‌اند، چه از تلاش‌های صدام برای حمله به نفتکش‌ها، پالایشگاه‌ها، خطوط مواصلاتی و راه‌های دریایی ایران، چه از تحریم‌های ظالمانه‌ای که به بهانه برنامه صلح آمیز هسته‌ای ایران اعمال شده است. بنابراین افزایش حضور در دریاها، حفظ سیادت دریایی،

ناخدا یکم عباس گرزین در «سر آمد» تشریح کرد؛

# ترسیم راهبردهای نیروی دریایی در سایه تجربیات دوران دفاع مقدس

توسعه زیرساخت‌ها و توجه به آموزش و تحکیم روحیه سلحشوری از جمله اقدامات اساسی که باید مورد توجه دلسوزان و مسئولان کشور قرار گیرد. در یک نگاه کلی راهبردهای ایران در دفاع‌مقدس و قرینه آن‌ها برای اقدامات امروز کشور را می‌توان در جدول زیر خلاصه کرد:

| تجربیات دفاع مقدس  | راهبردهای مورد نیاز   |
|--|---|
| غافلگیر نشدن نیروی دریایی به علت اشرف اطلاعاتی و تنظیم طرح‌های دفاعی لازم برای پدافند از بنادر، جزایر و سکوهای نفتی ایران در خلیج فارس | پایش و نظارت مستمر تحولات سیاسی، نظامی و امنیتی و تدوین طرح‌های عملیاتی برای سناریوهای مختلف و ایجاد آمادگی دفاعی |
| زمان‌بر بودن، فناوری پیچیده و هزینه‌بر بودن ساخت و احداث تأسیسات و پایگاه‌های دریایی   | توجه به زیرساخت‌ها، گسترش پایگاه‌های دریایی، جذب سرمایه و سرمایه‌گذاری در سواحل مکران                             |
| روحیه مبارزه، تعهد و فداکاری در کنار تخصص بالای کارکنان نیروی دریایی   | تمرکز بر کیفیت آموزش، افزایش تخصص و مهارت در کنار توجه به عوامل ذهنی و درونی و حفظ آمادگی و روحیه بالا            |
| تلاش دشمن برای برتری دریایی و قطع خطوط مواصلاتی و در تنگنا قرار دادن کشور  | اهمیت تقویت و تثبیت قدرت دریایی ایران   |
| تحریم تسلیحاتی و فنی   | لروم خودکفایی و خوداتکایی در زمینه تسلیحات، تجهیزات، تعمیر و نگهداری  |
| برتری فنی و تکنولوژیکی ایران در مقابل نیروی دریایی عراق  | لروم توجه به تغییر شیوه‌های جنگ و لروم گسترش فناوری‌های نوین الکترونیکی و مخابراتی، پپیادها                       |

جدول ۱. تجارب دفاع‌مقدس و درس‌های برگرفته از آن برای حرکت رو به جلوی نیروی دریایی راهبردی

##### نتیجه‌گیری

اقدامات خصمانه کنونی آمریکا در منطقه (تشکیل ائتلاف نامشروع با بهانه تضمین امنیت و آزادی عبور و مرور در تنگه هرمز، اعمال اجبار به سایر کشورها برای اختلال در آزادی عبور و مرور کشتی‌های جمهوری اسلامی ایران و ...) یادآور این فراز از فرمایشات معظم‌له است: «امروز بخش مهمی از مسائل دفاعی و امنیتی ما به دریا ارتباط پیدا می‌کند. اگر تهدیدی بشویم از دریا بیش از همه جا تهدید می‌شویم، البته می‌دانید تهدید از دریا به معنی پیاده کردن نیرو از دریا نیست، این حرف‌ها قدیمی شده است، معانی دیگری دارد» (فرامین فرماندهی معظم کل قوا در شریایی فرمانده نداجا، ۱۳۹۰/۱۰/۲۵). با توجه به ثروت خدادادی و موقعیت ژئوپلیتیک و راهبردی جمهوری اسلامی ایران و نیز پیگیری و بسط آرمان‌های عدالت‌خواهانه و آزادی‌بخش آن، همواره شراتر و اقدامات خصمانه از طرف دشمنان این مرزوبوم قابل پیش‌بینی خواهد بود.

درس گرفتن از تجربیات گذشته، خصوصا تجربیات دفاع‌مقدس، به مثابه چراغی روشن و فروزان برای آینده می‌تواند همراه با عزم راسخ و اهتمام والای فرماندهان و مسئولان، کشور را تا حد زیادی از گزند تهدیدات دشمنان در امان بدارد. با توجه به تجربیات ارزشمند دوران دفاع‌مقدس و اهداف تعیین‌شده در چشم‌انداز نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، بیش از پیش اهمیت توجه به توسعه پایدار، تقویت پایگاه مردمی و اجتماعی، رسیدگی به مناطق ساحلی و مرزی، خودکفایی در ساخت تجهیزات، تربیت نیروهای متخصص و متعهد، تعمیق روحیه سلحشوری، مقاومت و آمادگی کارکنان، ایجاد شبکه مستحکم و قابل اطمینانی برای پشتیبانی قوی در تحقق مأموریت نیروی دریایی و توجه و اهمیت به نقش تعیین‌کننده سیادت و برتری دریایی در حفظ کشور از تهدیدات و ایجاد شرایط مناسب برای دستیابی به فرصت‌های بالقوه به چشم می‌خورد. در واقع افزایش توان دریایی ایران، نه‌تنها نقشی موثر در افزایش قدرت و نفوذ فرامرزی ایران دارد، بلکه هر چقدر قدرت و نفوذ فرامرزی ایران بیشتر باشد، توان بازدارندگی و دفع تهدیدات و جلوگیری از اقدامات خصمانه دشمنان نیز افزایش می‌یابد.

باید در نظر داشتست با توجه به تکنولوژی خاص تجهیزات دریایی، گرانبها بودن آن‌ها و همچنین به دلیل ساختار ویژه پایگاه‌های دریایی در کنار و داخل آب، ساخت این پایگاه‌ها هزینه‌بر بوده و مستلزم زمان نسبتا زیادی است. در نتیجه امکان گسترش سریع پایگاه‌های دریایی وجود ندارد و باید به مرور و مستمر اقدامات زیربنایی و توسعه‌ای در این حوزه مدنظر باشد. همچنین گستردگی واردات و صادرات از طریق دریا به رشد و توسعه اقتصادی و تثبیت پایه‌های امنیت اجتماعی کشور کمک می‌کند(موبد بیانات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در راهبردی نامیدن نیروی دریایی). باید توجه داشت صرف حضور نیروی دریایی در آب‌های فراساحلی و به اهتزاز در آوردن پرچم کشور، نمایش اقتدار جمهوری اسلامی ایران در حفظ و صیانت از منافع راهبردی خود و نوعی دیپلماسی عمومی به‌شمار می‌رود که خود نشانه آمادگی نیروی دریایی راهبردی جمهوری اسلامی ایران است.

نگاهی به اقدامات صورت گرفته در نیروی دریایی، توجه به آن به عنوان نیروی راهبردی و طرح‌های متنوع اجراشده و در حال اجرا در ارتقای توان رزم، توسعه پایدار سواحل مکران و تقویت قدرت دریایی نشان از آن دارد که درس‌ها و پیام‌های مهم دفاع‌مقدس در حوزه دریایی به‌طور کامل درک شده و اقدامات مناسب براساس آن و در راستای تقویت آمادگی و قدرت رزمی و سیادت دریایی ایران در حال انجام است.



عکس: اصغر بشارتی

##### بدون شرح

##### قاب‌دوربین

##### بدون شرح...



##### فریاد عریزی - اقتصاد سرآمد